

ГОЛКІН І.В., наук. співроб.  
ДННУ «Академія фінансового управління»  
при Міністерстві фінансів України,  
м. Київ

## **СОЦІАЛЬНА РЕГУЛЯЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СТРУКТУР ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ**

Взаємодія держави з громадянським суспільством на основі партнерства необхідна для розвитку України як правової, демократичної і соціальної держави. Органи влади визнають, що соціальний прогрес, демократичний суспільний розвиток має забезпечуватись активною участю громадськості.

Досвід демократичних держав світу свідчить, що саме громадська участь дозволяє досягти більшої ефективності в багатьох сферах суспільного життя - від реалізації соціальної політики до сфери державного управління.

З початку посткомуністичних змін у Східній Європі ідея «громадянського суспільства як рушійної сили демократизації» захоплювала увагу не тільки ліберально-демократичної інтелігенції в цих країнах, а й політичних діячів та аналітиків на Заході. У свідомості багатьох політиків і фахівців, які розмірковували в цей період про посткомуністичні перетворення й намагалися надати їм демократичну спрямованість, поширилося переконання в тому, що громадська активність, яка незалежна від влади та спирається на розвинену мережу автономних від держави соціальних інститутів і об'єднань, є найістотнішою умовою зміцнення демократичної системи.

Поняття «громадянське суспільство» було запроваджене Гегелем, який трактував суспільство як діалектичну сукупність відносин між родиною, громадянським суспільством та державою [1]. Під громадянським суспільством він розумів сукупність потреб, релігію, родину, державний устрій, право, мораль, обов'язок, культуру, освіту. На сучасному етапі це поняття має широкий спектр тлумачень. Зокрема, в рамках системно-управлінського підходу громадянське суспільство розглядається як суб'єкт формулювання об'ємів громадянських прав і свобод, необхідних для відтворення населення, розвитку підприємництва та забезпечення соціальної відповідальності бізнесу. Водночас, деякі тлумачення передбачають протиставлення громадянського суспільства системі державного управління, яка виступає механізмом обмеження індивідуальних свобод. Розглядаючи громадянське суспільство як сукупність суспільних утворень, об'єднаних специфічними інтересами (економічними, етнічними, культурними і т.д.) і здатних ефективно контролювати діяльність державної машини [2], слід зазначити, що

важливою передумовою його розвитку виступає високий рівень довіри та відкритості суспільних відносин. Довіра та транспарентність у системі економічних відносин передбачають глибоке взаємопроникнення державних та приватних структур з метою розв'язання завдань суспільного значення. В процесі такого взаємопроникнення відбувається ускладнення національної інституціональної архітектоники через формування нових організаційних форм господарювання, удосконалення управлінських практик, підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу, прискорення темпів розвитку ринкової інфраструктури та нагромадження соціального капіталу [3].

Той факт, що громадянське суспільство відіграє дуже значну роль у процесах демократизації та функціонування демократичного суспільства, дійсно, підтверджується безліччю історичних прикладів. Однак сьогодні все очевиднішим стає і те, що в ряді посткомуністичних країн концепція громадянського суспільства піддалася певним спрощенням, думки про наявність принципових взаємозв'язків між перебігом демократичних перетворень і розширенням сфери незалежного громадянського суспільства несуть на собі відбиток певної фетишизації ролі останнього [4].

У пострадянській трансформації України за відсутності розвинених інститутів громадянського суспільства реальним суб'єктом модернізації залишається політична еліта. Однак якості еліт (ідеологія, ціннісні установки, соціальний склад), механізм ротації і тип її структури, слабо співвідносяться з економічною та політичною модернізацією.

У розпорядженні представників органів виконавчої влади є різні форми громадської участі. Такі форми включають, перш за все, консультації з громадськістю для прояснення точок зору різних соціальних акторів (соціальні суб'єкти, а іноді також організації та інститути) і зацікавлених сторін з ключових питань для міжнародних інститутів та органів влади, а також створення консультативних структур. Останні можуть бути постійними радами з регулярним графіком зустрічей для обговорення поточних та планованих програм і проектів організацій (відомств), і повинні ґрунтуватися на чітко визначених критеріях відбору і заміни своїх членів, демократичних механізмах координації та прийняття рішень, а також підзвітності різним соціальним групам.

Інші форми включають дослідження громадської думки з актуальних для суспільства і розвитку країни питань (більша частина інформації такого роду вже збирається урядовими та неурядовими організаціями) і незалежну експертизу, у процесі якої зовнішні експерти запрошуються для моніторингу реалізації проектів та підсумкової пост-проектної оцінки. Така громадська експертиза може визначити чи враховані при реалізації конкретного проекту рекомендації, які отримані в ході консультацій з громадянським суспільством та іншими зацікавленими сторонами.

Для розвитку громадських консультацій щодо проектів, міжнародні організації та органи влади також можуть організувати громадські слухання на яких можуть бути представлені результати аудиту проектів. При організації слухань виключно важливою є участь органів виконавчої і законодавчої влади.

Існує така діяльність, як розповсюдження інформації для інформування громадськості та роз'яснення роботи установи або відомства населенню. Інформація про роботу міжнародної організації має поширюватися не тільки самою організацією, але і організаціями громадянського суспільства.

Німецький дослідник Й. Зігерт визначає, що стабільна демократична державність передбачає п'ять публічних функціональних сфер. Це громадянське суспільство, політичне життя (political society), право, державний апарат, економіка [5]. Іншими словами: стабільна демократія може існувати лише в тому випадку, коли інституціолізований ринок створює необхідні умови для добробуту суспільства, коли держава має в своєму розпорядженні дієздатний клас бюрократії і коли політичне життя підпорядковується твердим правилам. Вся ця система повинна знаходитися під охороною правової держави. В ідеальній ситуації громадянське суспільство надає легітимності політичним діям за допомогою критичної, тобто свідомої і явно вираженої згоди. Авторитарні держави, як правило, можуть сформувати таку згоду, лише скориставшись інструментом соціальної міфології. Однак така міфологія рано чи пізно ступає у суперечність із соціальною дійсністю. Звідси постійна внутрішня нестабільність авторитарних політичних систем. Особливо ця нестабільність проявляється під час зміни верховної влади.

Відомий американський соціолог Роберт Патнем, який вивчав діяльність структур громадянського суспільства в Європі зауважив: «З розширенням прав регіонів, яке відбулося в Італії спочатку 1970-х років, громадянська активність підвищилася скрізь, як на півночі, так і на півдні. Але розрив між північчю і півднем, мабуть, навіть збільшився, оскільки північні регіони витягли з нових повноважень набагато більше користі. Так часто трапляється при децентралізації влади. Але на додаток до цього на мікрорівні стався загальний занепад цивільного життя і соціального капіталу, зменшився інтерес до політики, до любительського спорту та іншої громадської активності. Це стосується не тільки Італії, але і більшості західних країн, перш за все Сполучених Штатів. Падіння інтересу до суспільних справ тепер ніяк не пов'язано з мафією чи надмірної централізацією влади. Це просто факт життя сучасного західного суспільства» [6].

Як у європейських країнах, так і в Україні інститут громадянського суспільства перебуває в кризовому стані. У європейських країнах зазначені явища в основному обумовлені кризою принципів мультикультуралізму та

толерантності, пов'язаних з проникненням радикального ісламу в різні сфери життя суспільства. В Україні криза обумовлена посиленням втручання держави в суспільне життя та небажанням правлячої еліти конкурувати з незалежними недержавними структурами у питаннях визначення порядку соціального, політичного та економічного розвитку суспільства.

В європейських країнах структури громадянського суспільства частіше реагують на суспільно значимі події, що відбуваються за національними та регіональними межами.

В країнах Європи структури громадянського суспільства вбудовані в систему існуючих соціальних інститутів, відповідно, відсутня необхідність жорсткої соціальної регуляції їх функціонування. Разом з тим, різниця інтересів структур громадянського суспільства і держави періодично призводить до конфліктів. В західних країнах «політики в регіонах з більш давніми цивільними традиціями не заперечують реальності конфліктуючих інтересів, але вони не бояться творчого компромісу». Готовність до компромісу є надійним ознакою зрілості культури взаємодії держави і недержавних акторів.

При цьому держава як соціальний інститут, що володіє значно більшим ресурсом, ніж структури громадянського суспільства, має реалізовувати програми з підтримки громадянської активності та стимулювання нових ідей суспільного розвитку.

### **Бібліографічний список**

1. Фельдблум В. Гражданское общество (с позиций современной общеэкономической теории). - [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://vestnikcivitas.ru/docs/457>.
2. Електронний довідник Wikipedia. - [Електронний ресурс]. – Доступно з: [http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5\\_%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE](http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE)
3. Черевиков Є.Л. Публічно-приватне партнерство як соціально-економічний інститут / Економічна теорія. №4. – К., 2009. с.37.
4. Вайнштейн Г.И. Закономерности и проблемы посткоммунистических трансформаций / Политические институты на рубеже тысячелетий. XX - XXI в. Дубна: Феникс+, 2001. С. 163.
5. Зигерт Й. Гражданское общество в России // Отечественные записки, 2005, №6 (27).
6. Патнэм Р. Чтобы демократия сработала. Гражданские традиции в современной Италии. -М.: Ad Marginem, 1996. С. 105.